

nati, nisi quis patris conditionem secundum leges, & consuetudinem provincie sequatur.

§. 8. Multo magis matrimonium invalidatur, cum quis in persona erraverit: ut puta, si existimans se cum Gemma contrahere, cum Berta contrahat.

Si alter contrahentium utitur verbis dubiis animo decipiendi mulierem, & eam postmodum carnaliter cognoscit, judicatur pro matrimonio in foro judiciali: secus in penitentiali. h. d.

§. 10. De eo quaesitum est, qui cum non aliter mulierem, ut sibi carnaliter committeretur, perducere posset, quam si eandem desponsasset, proprium mentitus nomen, illam per hæc verba desponsavit: Te Joannes desponsat: an quia vir illo nomine non vocaretur, nec ullum nubendi haberet propositum, sed copulam tantum carnalem exequendi, inter prædictos matrimonium sit celebratum, cum tamen mulier in virum consenserit. Et responsum est, non debere ex isto facto conjugium judicari, cum in eo nec substantia conjugalis contractus, nec forma contrahendi conjugium inventi valeat: quoniam ex altera parte solummodo dolus adfuit, consensus omnino desit, sine quo cætera foedus conjugale perficere nequeunt. Sed donec expresse non appareat, quod is, qui mulierem desponsavit in propria persona, sub nomine tamen alieno, quo vocari tunc se finxit, dissensit, interim erit pro matrimonio præsumendum.

TITULUS XII.

QUE MATRIMONIUM IMPEDIRE POSSUNT.

Error personæ & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis & fortunæ. h. d.

ERGO non omnis error matrimonium impedit: nam si quis corruptam in uxorem accipit, quam virginem arbitratur: vel qui accipit meretricem, quam putat esse castam: uterque quidem errat, neutro tamen casu ob errorem matrimonium infringitur.

Ei, qui scienter ducit in uxorem publicam meretricem, peccata remittuntur. h. d.

§. 2. Quipotius qui scientes, & prudentes mulieres publicas de lupanari extraxerint, & in uxores duxerint, quod agent, in remissionem proficiet peccatorum: cum inter opera charitatis non minimum sit errantem ab erroris semita revocare.

Qualis sit error personæ, conditionis, fortunæ, & qualitatis. h. d.

§. 3. Solum igitur personæ & conditionis error obstat matrimonio: qualitatis vero & fortunæ non obstat: Est autem error personæ, cum is, qui est Joannes, Paulus putatur. Conditionis, cum is, qui servus est, liber creditur. Fortunæ, ut cum is, qui pauper est, dives existimatur, vel contra. Qualitatis cum is reputatur bonus, qui tamen est malus. Sunt & alii plures modi, quibus matrimonia impediuntur: ut puta, conditio appolita, & non impleta, secundum ea, quæ supra diximus de sponsalibus.

Sacerdos, & votum solenne impediunt matrimonium contrahendum, & contractum dirimunt: votum autem simplex solum impedit contrahendum, & pro voto simplici facto imponenda est penitentia. h. d.

§. 4. Item voti c solennis emissio, & sacri ordinis susceptio tam matrimonium impedit contrahendum, quam postea contractum dirimit. Secus vero statuitur in voto simplici: quanquam enim contrahendum impedit, non tamen contractum dissolvit. Sic & religionis habitus sine professione susceptus, ne contrahantur, impedit, sed jam contractas nuptias nequaquam tollit. Huic tamen, qui

a C. tua nos. extr. de spons. b c. inter opera. extr. de sponsal. c. c. 1. & 2. & per totum tit. extr. qui Cler. vel. vot. matrim. contrah. poss.

nubendo votum simplex fecit irritum, quanto illud manifestius emiserit, tanto propter plurimum scandalum erit durior imponenda penitentia.

Christiani non debent nubere infidelibus: & si nubant, sunt excommunicandi. h. d.

§. 5. Cultus quoque disparitas matrimonium & contrahendum impedit, & contractum interdum dirimit: si quis a enim Judææ conjugali societate jungi voluerit, sive Christiana Judæo, vel alias infideli, sive Judæa, vel alias infidelis Christiano carnali consortio misceatur, quicumque eorum id commississe deprehenditur, a Christiano cœtu & Ecclesiæ communionem protinus segregandus erit.

Si unus infidelium conjugum convertatur ad fidem, & alter nolit sibi cohabitare, vel non, sine peccato mortali solvitur conjugium, & conversus cum alia contrahere poterit, & proles communis converso assignabitur. h. d.

§. 6. Item b si alter infidelium conjugum ad fidem Catholicam convertatur, & alter, qui in infidelitate remansit, vel nullo pacto, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut Catholicum ad mortale peccatum protrahat, ei cohabitare voluerit, conversus, quasi priore matrimonio dissoluto, licite ad secunda vota convolare poterit, & communis proles ipsi converso assignabitur.

Si alter infidelium conjugum convertitur, & antequam alii legitime conjunctus fuerit, alius quoque convertatur, debent se invicem recipere.

§. 7. Quod si conversum c ad fidem & uxor conversa sequatur antequam propter causas prædictas legitimam maritus ducat uxorem, eam recipere compellitur: nec quicquam converso proderit, quod jam secundum d ritum suum eandem repudiaverit, cum repudium ipsum veritas Evangelica repudiaverit: sed nec fornicationem dimissor dimissa poterit objicere, propterea quod alii post repudium nupsit, nisi alias fornicata fuerit.

Si paganus prius plures uxores habeat, post fidem susceptam adhibebit primæ. h. d.

§. 8. Quia vero e pagani in plures simul foeminas affectum conjugalem dividunt, utrum post conversionem omnes, vel quam ex omnibus conversus retinere valeat, non immerito dubitari poterit. Et cum nulli unquam licuerit, plures habere simul uxores, nisi cui divina fuit revelatione concessum, nec cuiquam uxore etiam ob fornicationem dimissa aliam liceat superinducere, evidenter apparet pluralitatem in utroque sexu (cum inter conjuges servanda sit æqualitas) circa matrimonium reprobendam, & de pluribus primam tantum retinendam.

Matrimonium non solvitur altero conjugum fidelium in hæresim lapsu. h. d.

§. 9. Alia sane causa est eorum conjugum f, quorum alter vel in hæresim labitur, vel ad infidelium transit errorem: neque enim hoc casu, qui relinquatur, ad secundas nuptias descendere poterit. Nam etsi matrimonium verum inter infideles sit, non tamen est ratum: inter fideles autem, & verum & ratum existit, quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii sacramentum, ut ipsum in conjugibus, ipso durante, perduret.

Per dationem instantiæ solvitur argumentum. h. d.

§. 10. Nec g refert, quod a quibusdam forsitan objici possit, quod fidelis relictus non debeat jure suo sine culpa

a Can. si quis Judaice. 28. q. 1. b c. quanto §. si enim alter extr. de divor. c. c. gaudemus. §. quod si conversum. extr. de divor. d. d. c. gaudemus. §. qui autem. de divor. e. d. c. gaudemus. §. quia vero. extr. de divor. f. c. quanto. §. si vero de divor. g. d. can. quanto. §. nec obstat. extr. de divor.

culpa privari, cum idem multis casibus contingat, ut si alter conjugum incidatur. Ex hoc quoque quorundam malitiæ occurrit, qui odio conjugum simularent hæresim, ut postmodum nubentibus conjugibus ab ipsa resiliant. Quinimo qui in fide permanerit, ad eum, qui ab hæresi, vel infidelitate ad Ecclesiam revertitur, vel invitum redire cogendus erit, nisi ad religionem irantere maluerit.

Conjugiorum aliud est legitimum, & non ratum, aliud legitimum, & ratum, aliud ratum & non legitimum. h. d.

§. 11. Ex his apparet conjugium aliud esse legitimum, & non ratum; aliud legitimum, & ratum: quoddam vero, quod ratum quidem est, sed non legitimum. Legitimum, & non ratum conjugium est, quod legali institutione, vel provincie moribus contrahitur: hoc inter infideles ratum non est, quia dissolvi potest dato libello repudii, lege fori, & non lege poli, quam non sequuntur. Inter fideles vero semper ratum est conjugium, cum conjugia semel inter eos contracta nunquam solvi possint. Horum vero quædam sunt etiam legitima, veluti cum servatis nuptialibus ritibus inter sponso traditur. Illorum vero conjugia, qui contentis legitimis solennitatibus, solo affectu aliquam sibi deligent in conjugem, non legitima, sed rata tantummodo esse creduntur: quanquam enim spretis ritibus Ecclesiæ matrimonium contrahi non debeat, non tamen ob id solum sacramentum conjugii dissolvi debet. Quin potius si tale matrimonium fuerit ab Ecclesia postmodum comprobatum, filii generati & legitimi judicandi erunt, & hæredes: aliqua tamen illis imponenda erit penitentia, qui contentis Ecclesiæ præscriptionibus matrimonium contraxerunt.

Justus metus, nisi purgatus fuerit, impedit matrimonium. h. d.

§. 12. Coactio quoque, & justus violentiæ metus matrimonium impediunt. Cum b enim solo consensu conjugium contrahatur, plena debet ille securitatis gaudere, cujus est animus indagandus, ne metu impulsus dicat sibi placere quod odit. Plane c quæ invita probat se sponsalia contraxisse, si compariatur postmodum sponte cognita, ad matrimonii dissolutionem proclamare, & metum causari non poterit.

Furor impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. h. d.

§. 13. Furor quoque, quia consensum impedit, nuptias contrahi prohibet: contractas autem non dirimit.

Frigiditas & coeundi impotentia matrimonium impediunt. h. d.

§. 14. Item frigiditas d, & coeundi impotentia legitimum matrimonium impediunt. Sicut enim puer, qui debitum reddere non potest, non est aptus conjugio: sic qui ita sunt natura impotentes, ut nec ope Medicorum sine mortis periculo juvari possint, apti ad contrahenda matrimonia minime putantur. Ea igitur, quæ adeo est arcta, ut mulier fieri, & alteri carnaliter committeri non possit, nisi per incisionem, ad matrimonium contrahendum non debet idonea judicari.

Leprosi possunt matrimonium contrahere. h. d.

§. 15. Alia est causa leproforum e: nam si mulierem invenerint, quæ sibi velit nubere, vel mulier leprosa virum, liberum erit illis conjugali vinculo colligari.

Publica honestatis justitia impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h. d.

§. 16. Publicæ f quoque honestatis justitia tam matrimonium contrahendum impedit, quam contractum irritat. Est autem publicæ honestatis justitia, quæ ex legitimis sponsalibus oritur mulieris, quæ illi conjuncta est, cum qua nunc vir matrimonium contrahere desiderat: ut, ecce cum Berta spon-

a C. fin. §. item illud. 28. q. 1. b c. cum locum. extr. de spons. e C. insuper. extr. qui matrim. accus. poss. d. extr. per totum tit. de frig. & mæst. e. c. 2. extr. de conjug. leprof. f. c. referente. extr. qui filii sint legitim. c. juvenis, & seq. extr. de despons.

salia contraxi: volo nunc cum Gemma, quæ Bertæ cognitionis vinculo est conjuncta, matrimonium contrahere: publica honestate impediatur. Inhonestum enim, ac turpissimum visum est exempli, ut ei quis nubere valeat, cujus conjunctam sponsalia frangendo deceperit, ne in eandem ejus nubendo conjunctæ quasi injuriam cumulet.

Sponsalia pura, & certa, ex consensu valida, licet alias nulla, inducunt publicæ honestatis justitiam, quæ sequentia sponsalia dirimit, non præterita. h. d.

§. 17. Usque adeo autem ex puris, & certis sponsalibus a impedimentum justitiæ publicæ honestatis exoritur, ut etiam si illa consanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, religionis, aut alia quavis ratione nulla sint, dum tamen non sint nulla ex defectu consensus, nihilominus & impedire, & dirimere sequentia sponsalia, vel matrimonia dignoscantur, licet præcedentia dissolvere non valeant. Quare qui sponsalia pure, ac determinate cum aliqua muliere contraxit, & postmodum cum secunda prioris consanguinea idem fecit, ex priorum sponsaliorum vigore ad matrimonium contrahendum cum prima remanet obligatus.

Filii nati ex matrimonio, cui obstitit publicæ honestatis justitia, non succedunt patri scienter contrahenti. h. d.

§. 18. Filii quoque nati ex matrimonio b, quod publicæ honestatis justitia impediendo contractum fuit, cum nec Ecclesiæ permissionem, nec patris allegare possint ignorantiam, ad successorem bonorum paternorum minime admittentur.

TITULUS XII.

DE TRIPLICI COGNATIONE.

Cognatio est triplex, spiritualis, legalis, & naturalis: & spiritualis cognatio impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h. d.

MULTO magis cognatio matrimonio interdum est impedimento. Est autem Cognatio triplex: spiritualis, legalis, & naturalis. Spiritualis cognatio est attinentia quædam proveniens ex sacramenti collatione, vel ad sacramentum detentione. Non solum igitur d inter baptizantem, & illum, qui cum de baptismo suscepit, item inter baptizatum, & suscipientis filios, & uxorem ante susceptionem a suscipiente carnaliter cognitam: verum etiam inter suscipientem, parentisque baptizati cognatio spiritualis contrahitur, quæ & contrahendum matrimonium impedit, & dirimit postea contractum. Et quæ de suscipiente dicta sunt, eadem de baptizante sunt intelligenda.

Excepto baptismo, & confirmatione, non oritur ex sacramentis cognatio impediens matrimonium. h. d.

§. 2. Eisdem modis ex confirmatione e spiritualis cognatio contrahitur, matrimonia similiter impediens contrahenda, & postea contracta dirimens. Ex datione vero aliorum sacramentorum cognatio spiritualis nequaquam oritur, quæ matrimonium impediatur, vel dissolvat.

Cognatio spiritualis per Catechismum contracta, impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. h. d.

§. 3. Per Catechismum f an spiritualis cognatio contrahatur, dubitatum est: & constitutum est contrahi quidem illam, sed non tantum: licet enim ex ea contrahendum matrimonium impediatur, post eam tamen contractum minime dissolvetur.

Spiritualis cognatio non dirimit matrimonium antea contractum. h. d.

§. 4. Diximus autem hujusmodi cognationem matrimonia contracta dirimere, non simpliciter, sed postea con-

a C. 1. de spons. in 6. b C. referente. ext. qui fil. sint. legitim. c. gl. in ver. spiritualis. c. 1. de cog. spir. in 6. d. c. 1. de cog. spir. in 6. e. c. 1. §. fin. de cog. spir. in 6. f. c. 2. de cog. spir.

contracta: nam si vir, vel mulier ex ignorantia, vel dolo proprium filium de sacro fonte suscepit, propter hoc separari non debent, nec alter alteri debitum subtrahere, nisi ad continentiam servandam possit induci, quia si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur: si ex malitia, eis proprius dolo patrocinari non debet. Quinimo pro tali actu matrimonio in sua firmitate durante poenitentia imponenda erit.

Filii, per quorum neutrum ventum est ad compaternitatem, copulari possunt, nisi mos regionis aliud inducat. h. d.

§. 4. De b filius quoque, per quorum neutrum ad compaternitatem ventum est, an copulari possint, quaeritur: & sane, nisi constitudo Ecclesiae, ubi de contrahendis nuptiis agitur, vel aliarum vicinarum aliter se habeat, tali conjugio minime obstitendum erit.

Licet plures non debeant esse patrini, si plures tamen fuerint, cum omnibus spiritualis cognatio contrahitur. h. d.

§. 6. De eo quoque admonendi sumus, quod licet non plures, quam unus vir, vel una mulier ad suscipiendum de sacro fonte infantem accedere debeant, si tamen plures accesserint, spiritualis cognatio aequae quoad omnes inde contrahitur, tam matrimonium contrahenda impediens, quam etiam postea contracta dissolvens. Circa quod idem statuitur & de confirmatione.

Legalis cognatio modo asserti temporale impedimentum matrimonii, modo perpetuum. h. d.

§. 7. Legalis cognatio est proximitas per adoptionem proveniens. Hujus autem duae sunt species: una, quae temporalem impediendi matrimonii causam continet: alia, quae perpetuam. Temporalem causam impedimenti continet ea, quae inter te, & eam, quae tibi per adoptionem soror esse coeperit, intercedit. Nam per adoptionem quaerita fraternitas eoque nuptias impedit, donec manet. Perpetuam prohibitionis causam continet: ut puta, quae inter adoptantem, & adoptatum, item inter adoptantem, uxoremque adoptati, & inter adoptatum, uxoremque adoptantis intercedit. Nam & per emancipationem dissoluta adoptione matrimonium impeditur.

Quid sit naturalis cognatio, quid consanguinitas, quid affinitas. h. d.

§. 8. Naturalis cognatio est, quae medio consanguinitatis, vel affinitatis personarum ex eo proveniens, quod una descendit ab altera, vel ambo ab eadem: vel consanguinitas est vinculum personarum ab eodem stipite descendendum, carnali propagatione contractum. Et dicitur consanguinitas quasi sanguinis unitas, quia scilicet consanguinei de communi sanguine descendunt. Affinitas e quaedam personarum proximitas ex coitu proveniens: ex eo dicta, quasi duorum sit ad unum finem unitas. Cum enim duae cognationes diversae per aliquorum copulam conjungantur, alter ad alterius cognationis quasi quosdam fines accedere videtur.

Affinitas & consanguinitas contrahitur etiam ex damnato coitu. h. d.

§. 9. Nec si intererit, quod ad consanguinitatem, vel affinitatem contrahendam ex iustis nuptiis aliqui, an ex damnato coitu invicem copulati fuerint.

Hodie matrimonia usque ad quartum gradum inclusive sunt prohibita, & de facto contracta temporis cursu non validantur. h. d.

§. 10. Constitutum igitur erat olim, ut quicumque vel septimo consanguinitatis, sive affinitatis gradu sese invicem contingerent, legitimis nuptiis contrahere non possent: quod ipsum non solum in primo, verum etiam in secundo, & tertio affinitatis genere sibi locum vendicabat: nec soboles ex secundo

matrimonio suscepta a cognationi praemortui viri copulari poterat. Sed cum hujusmodi prohibitiones difficultatem frequenter inducerent, & aliquando periculum parerent animarum, evidenti utilitate suadente hujusmodi constitutiones abrogatae fuerunt, & sancitumque, ut prohibitio copulae conjugalis quantum consanguinitatis gradum, primi duntaxat generis non excedat. Vir igitur, qui a stipite quarto, & mulier, quae ex alio latere distat quarto, licite conjungi poterunt. Alias si proprio gradu sese invicem contingant, tunc contractum matrimonium adeo erit irritum, quod nullo poterit annorum numero defendi.

Infideles intra quartum gradum conjuncti, si convertantur, non sunt separandi, & eorum proles est legitima. h. d.

§. 11. Si tamen infideles, qui secundum veteris, vel propriae legis instituta circa gradus consanguinitatis, vel affinitatis a canonibus notatos conjuncti sunt, Domino inspirante conversi fuerint, matrimonium antea contractum non erit post baptismi lavacrum irritandum: cum per sacramentum baptismi non solvantur conjugia, sed crimina dimittantur. Unde & proles inde nata legitima censetur.

Propinquitatis viri reputatur uxoris, & propinquitatis uxoris reputatur viri. h. d.

§. 12. Admonendi etiam sumus, perinde virum a consanguineis, & propinquis uxoris abstinere debere, & uxorem a propinquis viri, atque a propriis. Hujus autem rei manifestatio ratio illa est, quia si secundum divinam sententiam ego, & uxor mea una caro sumus, profecto mihi, & illi mea, & suaque cognatio una propinquitatis efficitur. Quocirca ego, & soror mea uxoris in uno, & primo gradu erimus: filius vero ejus in secundo gradu erit a me, nepos tertio, & sic deinceps. Uxorem vero propinqui, cujuscunque gradus sit, ita me oportet attendere, quemadmodum si ejusdem gradus foemina propriae propinquitatis existat: quod nimirum & uxori meae de propinquitate mea in cunctis cognationis gradibus convenit observare.

Conjuncti uxoris non impediuntur matrimonium contrahere cum conjunctis viri. h. d.

§. 13. Quamquam autem omnes consanguinei viri uxoris fiat affines, inter consanguineos tamen uxoris, & viri nulla intelligitur esse affinitas contracta, propter quam inter eos matrimonium debeat impediri. Pater igitur, & filius cum matre, & filia, item duo cognati cum duabus cognatis licite contrahere poterunt.

Qui cognovit consanguineam uxoris suae, non potest debitum petere, licet reddere senectur, & uxori superstes, cavebit spe conjugii. h. d.

§. 14. Si quis autem contracto matrimonio consanguineam uxoris suae cognoverit: ut puta, si vitricus privignam, vel maritus sororem propriae uxoris adulteraverit, matrimonium quidem antea contractum non dirimitur: sed qui se ita contra leges alteri commiscuit, a conjugee nunquam debitum petere poterit, nec cum aliqua legitimam uquam nuptias contrahere, licet propriae uxori supervixerit.

Uxor, cuius consanguineae a proprio viro cognita est, monenda est, non cogenda ad continentiam. h. d.

§. 15. Uxor quoque, cujus consanguinea a proprio marito fuit cognita, diligenter est commonenda, ut a commixtione viri abstinere, & in continentia maneat, donec vir viam universae carnis ingressus fuerit. Quod si forte monitionibus parere recusans, talis fuerit, ut de lapsu ipsius probabiliter timeri possit, vir ejus & poterit

a C. non debet. extr. de consang. & affin. b c. fin. extr. de consang. & affin. c c. de infidelib. extr. de consang. & affin. d c. transmissa. extr. de eo qui cong. consang. e c. pen. & fin. extr. de eo qui cogn. cons.

terit & debet debitum sibi solvere conjugale: cum a affinitas post matrimonium inique contracta illi nocere non debeat, quae iniquitatis particeps non existit.

Subsequens affinitas non dirimit matrimonium, sed praecedens legitime probata. h. d.

§. 16. Ergo praecedens affinitas, non subsequens dirimit matrimonium. Sed nec id quidem indistincte obtinet: nam b etsi utriusque conjugum constet assertione, acclamatione etiam vicinia, quod conjugatus ante contractum matrimonium uxoris suae consanguineam cognoverit, propterea conjuges separari non debent: nec enim talis confessio momentum habere debet, cum alioqui facile fieri possit, ut quicumque inter se contra matrimonium velint colludere, ad confessionem incestus facile proficiant, si suae assertioni Ecclesiae judicium accessurum credant. Rumor autem viciniae non est adeo iudicandus validus, ut, nisi fide dignae probationes accedant, possit rite contractum matrimonium irritare.

TITULUS XIV. DE CLANDESTINA DESPONSATIONE.

Prohibentur matrimonia contrahi clandestine, ne postea oporteat illa dissolvere. h. d.

NE c tamen post secutam copulam & susceptam prolem, detectis quibusdam impedimentis, non sine gravi scandalo contracta matrimonia retractari oporteat, neve, si alter conjugum, qui clam contraxerint, conjugium negaverit legitimis probationibus deficientibus, Judicis sententia rite fuerit absolutus, uterque aliis nubendo reatum incurrat adulterii, consulsissime constitutum est d, ut nullus fidelium occulte nuptias contrahat. Sed cum matrimonia contrahenda fuerint e, per Presbyterum proponantur publice, competenti termino praefinito, intra quem qui voluerit, & valuerit, legitimum impedimentum opponat, & ut ipse quoque Presbyter per se investiget, utrum aliquod futuro matrimonio obstat impedimentum.

Suspenditur contractus matrimonii, donec erit praesumptio, quod non possit contrahi. h. d.

§. 2. Cujus si apparuerit probabilis conjectura, contractus expresse interdicitur, donec quid fieri debeat, manifestis constiterit documentis.

Nati ex clandestinis & interdictis matrimoniis non sunt legitimi, licet nati ex matrimonio contracto in facie Ecclesiae ante sententiam divortii sint legitimi, nisi uterque conjugum noverit impedimentum. h. d.

§. 3. Quicumque g vero hujusmodi clandestina & interdicta conjugia inire ausus fuerit, etiam ignoranter, proles ex hujusmodi conjunctione suscepta prorsus illegitima censetur, nec de parentum ignorantia ullum est habitura subsidium: cum si contrahentes, vel non expertes scientiae, vel saltem affectatores ignorantiae videantur, licet alioqui, si ignorantem in facie Ecclesiae contraxerint, ante latam sententiam divortii nati, & legitimi habeantur, & in bona paterna hereditario jure succedant. Idem juris erit, si in conspectu quidem Ecclesiae contraxerint, sed impedimentum ambo noverint.

Sacerdos contemnens constitutiones Ecclesiae punitur pro qualitate culpa, & clandestina matrimonia, si publicentur, recipit Ecclesia. h. d.

§. 4. Sane h si parochialis Sacerdos tales conjunctiones prohibere contempserit, per triennium ab officio suspendendus erit: graviter etiam puniendus, si culpae qualitas

a C. d. syretionem. in fin. & c. pen. extr. d. tit. b c. super eo, extr. de eo qui cogn. consang. c gl. in sum. 30 q. 5. & can. si quis divortis §. h. utaque dist. 30 q. 5. d. c. 2. 30 q. 5. e c. cum inhibitio. in princ. extr. eod. tit. f d. c. cum inhibitio §. cum aut. m. extr. eod. tit. g d. c. cum inhibitio. §. si quis, extr. eod. tit. h d. c. cum inhibitio. §. fin. extr. eod. tit.

postulaverit. Verum (ut supra indicavimus) si contrahentes clandestina matrimonia publicare voluerint, nisi alia causa impediatur, ab Ecclesia recipienda sunt, tanquam a principio in Ecclesiae conspectu contracta.

TITULUS XV. QUI MATRIMONIUM ACCUSARE POSSUNT VEL CONTRA ILLUD TESTIFICARE.

Non admittitur ad accusandum matrimonium, qui tempore denunciationis siluit, nisi juret de calumnia, & quod post denunciationem novit quae obiecturus est: & negligentia auctori mei non intelligitur esse mea. h. d.

NON tamen quancumque aut indistincte omnes ad matrimonium impugnandum admittendi erunt. Nam si quis tempore factae a Sacerdote denunciationis a in ipsa dioecesi constitutus, nihil contra matrimonium dixerit eidem mox conjunctos impetere minime concedendum erit nisi proprio firmaverit juramento, quod ea, quae obiecturus est, postea didicerit, quodque ad accusandum dolo non proficiat: quo casu etiam si quod obiecturus est, ab illis didicisset, qui denunciationis tempore siluerunt, claudi non debet ei accusandi aditus: quoniam etsi ab impetitione hujusmodi, culpa ex tali silentio contracta auctores excludat, ista tamen, qui culpa caret, amoveri non debet.

Ex causa etiam post denunciationem potest quis matrimonium accusare. h. d.

§. 2. Idem juris erit b, si tempore denunciationis, vel extra dioecesim commorabatur, vel alias denunciatio ad ejus notitiam pervenire non potuit: ut puta, si nimis infirmitatis fervore laborans, mentis non erat compos, vel in annis tam teneris constitutus erat, ut ad talium rerum perceptionem ejus aetas sufficere non valeret, sive alia legitima causa fuerit impeditus.

Ad accusandum matrimonium, non ex causa delicti, soli conjuges admittuntur. h. d.

§. 3. Sed nec omnes ad accusationem, testimoniumve dicendum admitti debent: nam si de tali impedimento agendum sit, quod neque conjugum in se delictum contineat, nec ob id matrimonium dissolvi cujusquam interfit, praeterquam ipsorum conjugum, (ut puta, si erratum in conditione status fuerit, vel si mulier ita sit arcta, ut cognosci non possit, vel vir ita frigidus, ut coire nequeat) soli ipsi conjuges admittuntur.

Ad accusandum matrimonium ex causa delicti, omnes admittuntur, sed potissimum conjunctiores, antiquiores & honestiores. hoc dicit.

§. 4. Quod si delictum contineat, ut, quia aliqui in gradu vetito vel contraxisse, vel contrahere velle dicantur, tunc quilibet quidem ad accusandum recipitur, sed omnium maxime parentes c: & si ii desint, proximiores, id est, soror, frater, patruus, avunculus, amita, matertera, eorumque descendentes. Quod si progenies rota defecerit d, ab antiquioribus, & honestioribus, quibus eadem propinquitas nota verisimiliter esse debeat, accusatio, testimoniumve recipi poterit. Ideo autem omnium maxime parentes, & conjunctiores admittuntur, quoniam unusquisque suam generaliam cum testibus & chartis, tum vero ex recitatione majorum scire laborat. Nulli igitur decentius admitti debent, quam qui melius sciunt.

Speciale est in causa matrimonii, quod pater admittitur in causa filii, & contra. Et testimonium parentum interduum non debet admitti, ubi est disparitas inter conjuges. h. d.

§. 5. Quod e autem legitur, pater non recipiatur in causa filii, nec filius in causa patris, in criminalibus causis

a C. cum in tua. §. alioquin. extr. eod. tit. b c. cum in tua §. super quo. extr. eod. tit. c c. videtur. extr. eod. tit. d c. i. cum palea leg. 35. q. 6. e c. videtur. §. quod vero. extr. eod. tit.

causis & contractibus sibi locum vendicat. In matrimonio vero conjungendo & impediendo, ex ipsius conjugii prerogativa, & quia favorabilis res est, congrue admittuntur. Ubi tamen a alter conjugum divitiis, honore, nobilitate, & potentia superior esset, testimonium illius, qui parens esset, inferioris, adeo suspectum redditur, ut illud nullo modo sit admittendum: cum parentes filiorum incrementum & honorem affectare proculdubio comperiantur.

Quales esse, & qualiter jurare debent testes super consanguinitate. h. d.

§. 6. Quoties b ergo aliqui propter cognationem propinquitatis separari petuntur, duobus vel tribus ejusdem consanguinitatis testibus adhibitis, vel totidem senioribus & melioribus ejusdem loci, id debet legitime probari. Testium autem examinatio in hac causa duplicis inventu juramenti fieri debet: ut jurent scilicet, & se non privato odio, neque amicitia, nec alienius proprii commodi intuitu, ad hoc jurandum inductos: & sicut ipsi dicunt, rei veritatem a majoribus accepisse, & se credere ita esse.

Probatio matrimonialis impedimenti non potest reprobari. hoc dicit.

§. 7. Præstitis e autem juramenti & impedimento matrimonii legitime probato, si quis contra præcedentem probationem partibus publicatam, quasi matrimonium impediri jure non valeat, probare velit, audiendus non erit, sed priori standum erit probationi.

TITULUS XVI.
DE DIVORTIIS.

Divortium est dissolutio matrimonii. Et separatio tori potest appellari divortium. h. d.

Divortium d est dissolutio matrimonii, quæ utroque vivente conjugum contingit. Sed & simplicem tori separationem divortium non male appellamus.

Matrimonium regulariter dissolvi non potest, & nisi sequeatur sit copula, solvitur per ingressum monasterii, ita ut remanens in seculo possit alteri libere nubere. h. d.

§. 2. Sciendum est igitur legitime contractum matrimonium dissolvi non posse, quippe a Deo conjuncti ab homine separari non debent, nec valent: si tamen alter conjugum e, qui per verba contraxit de presenti, copula non secuta, sese ad observantiam regularem voluerit astringere, poterit id altero etiam inconsulto efficere: & ei, qui in seculo remanere voluerit, alteri se jungere permittendum erit: nec causari poterit religionem ingressus, si falsa ad id causa inductum, puta quod conjugem lepra percussam crediderit, & ob id ejus abominatus complexus fuerit, cum & sine causa id ipsum facere potuerit.

Dicens se velle ingredi religionem, est certum tempus præfigendum, intra quod vel ingrediatur, vel ad uxorem redeat. h. d.

§. 3. Ei f autem qui se ad religionem transire velle dicitur, certum est præfigendum tempus, intra quod legitime caveat, quod aut ad religionem se transferet, vel redibit ad conjugem.

Reddit rationem, cur non secuta copula per religionis ingressum matrimonium dissolvitur. h. d.

§. 4. Neque mirum videri debet, quod post legitimum de presenti præstitum consensum, carnis non secuta commissione g, alter conjugum etiam altero invito ad vitam regularem transitum facere valeat: quia cum nondum una caro effecti sint, satis probabiliter, uno ad Deum transeunte, alter in seculo remanere poterit.

a C. super eo. extr. de testib. b c. quoties. extr. de testib. c c. juravit. extr. de probation. d c. 1. in gl. 32. q. 7. & gl. 2. in c. omne. 27. q. 2. c. ex parte. §. nos autem. extr. de convers. conjug. f c. ex publico. extr. de convers. conjugat. g c. 2. extr. de convers. conjug.

Per sacri ordinis susceptionem non dissolvitur matrimonium, etiam non consummatum.

§. 5. Diversum statuitur, si quis posthabito Canonico religionis ingressu, post aliquam per verba de presenti desponsatam, sacros ordines susceperit: quanquam enim votum per sacri susceptionem ordinis firmatum, ad impediendum matrimonium futurum, ac dirimendum postea contractum habeatur efficax: ad dissolvendum tamen prius contractum etiam non consummatum, invalidum censetur. Ideoque talium ordinum non obstante susceptione, si ad profitendum probatam religionem induci non valeat, & sponsa ejus insisterit contractum matrimonium consummare, per censuram Ecclesiasticam compellendus erit.

Culpa disparitas, & creatoris contumelia sunt iusta causa dirimendi: & quod facit Papa, Deo. censetur facere. h. d.

§. 6. Sed & si inter fideles matrimonio contracto sequuta copula fuerit, si alter, qui in infidelitate permanserit, a velit a fidei disjungi, aut non nisi cum contumelia creatoris, cum altero commorari, licebit Christiano non modo matrimonium dissolvere, sed etiam (ut supra diximus b) alteri se matrimonio jungere. Quibus casibus cum auctoritate sedis Apostolicæ, & Romani Pontificis matrimonium distrahatur, non jam humana, sed potius divina potestate conjugium dissolutum intelligitur.

Ob veram coeundi impotentiam, non ob putativam dissolvitur matrimonium. h. d.

§. 7. Item si quis ignarus virginem in uxorem duxerit, quæ adeo arcta sit, ut mulier fieri non possit, vel simile vitium a natura contraxerit, ut ope Medicorum non possit adjuvari: aut mulier virum acceperit, qui adeo frigida sit naturæ, ut eidem carnaliter commisceri non possit, poterunt invicem separari: & qui matrimonio aptus erit, ad secundas nuptias libere transitum facere. Si quis tamen coeundi impotentia causatus, post separationem aliam acceperit, aut ea c quæ arcta putabatur, aliquem invenerit, qui sibi feras referaret, utroque casu post peractam poenitentiam, ad priora conjugia redire compellendi erunt.

Quam quis duxit vel resinuit sciens copula non idoneam, habeat ut sororem, si non potest habere velut uxorem. h. d.

§. 8. Plane si sciens d quis cum ea, quæ maribus impotens est commisceri, matrimonium contraxerit, vel alterius comperita postmodum impotentia, simul morari consenserint, his casibus Ecclesia judicare consuevit, ut quas viri tanquam uxores habere non possunt, habeant ad sorores.

Ob fornicationem carnalem vel spirituales non solvitur matrimonium, sed fit separatio tori. h. d.

§. 9. Sæpius tamen accidit, ut matrimonii remanente sacramento, tori tantum fiat separatio, utputa, si alter conjugum carnaliter vel spiritualiter fornicatus fuerit: quibus casibus matrimonium minime aboletur, sed sibi sunt invicem conjuges, etiam separati.

Pendente judicio super adulterio, non habet locum separatio tori. h. d.

§. 10. Sed & separatio non instituta statim de criminis accusatione, facienda erit: sed probata e & peracta. Interim enim pendente judicio, conjugum alteruter, jure quod habet in altero, privari non poterit.

Post separationem tori ob fornicationem carnalem, post emendationem non compelluntur conjuges se resumere: secus si ob spirituali, nisi alter velit monasterium ingredi. h. d.

§. 11. Multum autem interest, utrum ob carnalem, an vero ob spirituales fornicationem tori sit facta separatio. Primo enim casu maritus adulteram uxorem etiam

a C. quanto. extr. de divort. b supra tit. que matr. imp. poss. §. item & §. seq. c c. fratrem in fin. extr. de frig. & malef. d c. consultationi. extr. de frig. & malef. e c. 1. extr. ut lite pend.

etiam emendatam, nisi & ipse similis fornicatione a pollutus fuerit, recipere non compellitur, sed fornicatrix in claustris cum religiosis mulieribus ad perpetuam agendam poenitentiam erit collocanda b. Secundo vero, si fornicatus spiritualiter ab infidelitate revertatur, cogetur, qui in fide remansit, illum resumere, nisi & ipsa ad religionem transitum tacere voluerit: quod etiam nolente viro ad fidem reverso exequi libere potest.

Regulariter uxor & vir non possunt disjungi, ut alter sumat sacros ordines, aut monasterium ingrediatur, fallit hoc in casibus præcedentibus & sequentibus. h. d.

§. 12. His exceptis casibus alter conjugum altero in seculo remanente, nec ad sacros ordines, nec ad regularem suscipiendus est observantiam, nisi forte remanens ejus sit ætatis, ut sine suspitione incontinentiæ valeat in seculo remanere, aut ipsam continentiam vovere voluerit. Alioqui quanquam de uxoris licentia e monasterium quis ingressus fuerit, & professionem fecerit, non uxor ad continentiam cogi, sed vir ad uxoris torum evocari poterit, nisi post conjugis ingressum fornicata fuerit, aut se invicem continentiam promittendo absolvent.

Qui invita uxore ingressus est monasterium, & ab eadem uxore redire coactus ea mortua, non cogitur rursus in monasterium reverti, sed non poterit amplius uxorem ducere. Quod si uxore non contradicente fuerit ingressus, illa mortua non poterit exire præsertim si fuerit professus consentiente uxore. h. d.

§. 13. Quæritum tamen est, si quis uxore invita d monasterium intraverit, & repetitus ad eam redire coactus fuerit, an eadem mortua cogendus sit ad monasterium reverti; an vero aliam possit ducere in uxorem. Et in hac specie responsum est votum quidem non tenuisse, & propterea ad monasterium redire minime illum teneri: sed cum ingrediendo monasterium debitum se non exacturum promississe videatur, ulterius uxorem ducere non poterit, cum id vovere in sua positum voluntate fuerit. Quod si quis sciente e uxore, nec contradicente vitam professus fuerit Monachalem, uxore postmodum defuncta nec habitum, quem semel assumpserit, abjicere, nec aliquam sibi matrimonio copulare poterit. Matrimonium quoque temere f contractum dirimendum erit: quod in eo, qui consentiente uxore professus fuerit, multo magis obtinebit, quanquam monasterium nunquam ingressus fuerit.

Que credens virum esse mortuum religionem est ingressa, a viro educta, si vir moriatur, non cogitur reverti ad monasterium, licet id sibi expediat. h. d.

§. 14. Quid statuemus de ea, quæ credens maritum mortuum g, habitum religionis assumpserit, an si eo reverso de monasterio educta fuerit, post obitum viri sit ad regularem observantiam compellenda. Et quidem huic consultius ad salutem fuerit, si ad monasterium redeat: sed si ad hoc perducere non poterit, cogenda non erit.

Etiam altero conjugum invito potest quis vovere peregrinationem. h. d.

§. 15. Licet autem alter conjugum altero invito religionis votum non possit assumere, viri tamen etiam præter uxorum assensum peregrinationis ad terram sanctam propositum vovere, & implere libere valent.

Uxor non plene certificata de morte viri, contrahere non potest, quamvis continere nequeat. h. d.

§. 17. Et b quamvis illi diutissime in peregrinatione commorentur, vel etiam ab hostibus capti nuncientur, donec certum nunciium de virorum morte uxores non receperint, ad aliorum conjugum convolare non poterunt, quamvis ut certiorarentur, magnam adhibuerint diligentiam, & ejus ætatis sint, & fragilitatis, ut continere nequeant.

a Can. pon. & fin. extr. de adult. b c. gaudemus. extr. de convers. conjug. c c. 1. de convers. conjug. d c. quidam extr. de convers. conjug. e c. consultuit. nos extr. d. tit. f c. ex parte extr. d. tit. g c. placet nobis extr. de convers. conjug. h c. in provincia nostra extr. de spons.

Agenti petitorio ad conjugem, obstat consanguinitatis exceptio, secus si possessorio: quia antequam de exceptione cognoscatur, plenaria restitutio est facienda, nisi conventus excipiens jure de malitia, & probationes habeat in promptu: quo casu fiet restitutio quod alia, non quoad copulam. h. d.

§. 17. Ergo nisi legitima subit exceptio, conjugibus temere disjunctis alterum alterius repetendi semper integrum jus manet. Erit autem legitima exceptio, cum aliquis consanguinitatis gradus objicitur a: quo quidem casu, licet si petitorio judicio actum sit, antea de ipsa exceptione cognosci debeat: si tamen possessorio quis experietur, antequam de consanguinitate discutatur, plenaria erit facienda restitutio, nisi is, qui conventitur, & de malitia juret, & super exceptione promptas probationes offerat. Quo casu excepta carnali commixtione tantum quoad reliqua restitutio facienda erit.

Si mulier restituenda timeat savitiam viri, debet ab eo præstari cautio: & si ea non puretur sufficiens, dum causa plene cognoscitur, uxor est deponenda in loco honesto, & tuto. h. d.

§. 18. Præstanda tamen erit idonea cautio b, quod nullam restitutæ violentiam vir inferet: quod si tanta sit viri savitia, aut odio tam capitali uxorem prosequatur, ut trepidanti mulieri sufficiens securitas providi nequeat, usque ad cautæ decisionem alicui probæ, & honestæ mulieri studiosius custodienda committetur, in loco, ubi vir, vel ejus conjuncti mulieri nullam possint injuriam inferre c.

Ob solam traditionem mulieris ad domum, nullum jus oritur impedivum sequentis matrimonii. h. d.

§. 19. Et hæc quidem obtinent secuto inter viros, & mulieres matrimonio. Cæterum d si nullis præcedentibus sponalibus, vel legitimo consensu mulier ad viri domum jam traducta, postea abscedens alii forte nubere voluerit, nulla facienda erit restitutio.

Qui vivente uxore etiam ab eo separata quoad torum, secundam conscientiam duxit uxorem, etiam prima mortua separabitur a secunda, sed cum alia contrahere poterit. h. d.

§. 20. Fornicationis e quoque repetenti obstat exceptio, torique ob eam causam sequuta separatione, separata vivente aliam usque adeo superinducere quis prohibetur, ut si de facto duxerit, exque ea filios susceperit, etiam mortua adultera eandem retinere non possit: quod ipsum & priore uxore minime cognita sibi locum vendicat, licet aliam ducere minime prohibeatur.

Si mulier matrimonium contraxerit cum eo, quem ignorabat conjugatum, uxore prima mortua erit in ejus potestate virum retinere. h. d.

§. 21. Hoc f tamen de ea intelligi oportet, quam quis non ignaram aliam vivere, & forte aliquid in morte alterius machinatum in uxorem duxit: nam si qua præcedentis matrimonii penitus in scia alicui nupserit, priore mortua, nisi mulier divortium petat, ad petitionem viri non sunt separandi. Nec enim sustinendum est, ut vir, qui scienter in legem commisit, de proprio dolo commodum reportet.

Cum ea quam quis uxore vivente cognovit non sub specie matrimonii, d. functa uxore potest quis contrahere, si neuter ipsorum machinatus est in mortem prædefunctæ uxoris. h. d.

§. 22. Cum ea autem, quam quis uxore vivente non prætextu matrimonii cognovit, si nihil in perniciem olim viventis uxoris vir, aut mulier cognita machinati fuerint, nec fidem de contrahendo sibi invicem dederint, contractæ postea nuptiæ legitimæ reputandæ erunt. Sed erit

a C. literas extr. de restit. spoliar. b c. literas in fin. extr. de restit. spol. c c. ex transmissa. extr. d. tit. d c. ex parte. extr. de restit. spol. e c. ex literarum. extr. de eo qui dux. in mat. f e. 2. extr. de eo qui duxit in matrim.